

TELEGRAFUL ROMÂN.

Apare Marția, Joia și Sămbăta.

ABONAMENTUL

Pentru Sibiu pe an 7 fl., 6 luni 3 fl. 50 cr., 3 luni 1 fl. 75 cr.
Pentru monarhie pe an 8 fl., 6 luni 4 fl., 3 luni 2 fl.
Pentru străinătate pe an 12 fl., 6 luni 6 fl., 3 luni 3 fl.

Pentru abonamente și inserțiuni a se adresa la:
Administrațiunea tipografică arhidiecezane Sibiu, strada Măcelarilor 47.
Correspondențele sînt a se adresa la:
Redacțiunea „Telegraful Români”, strada Măcelarilor Nr. 37.
Epistole nefrancașe se refușă. — Articuli nepublicați nu se înapoiază.

INSERȚIUNILE:

Pentru odată 7 cr., — de două ori 12 cr., — de trei ori 15 cr. rîndii cu litere gamou — și timbru de 30 cr. pentru fe-care publicare.

Sibiin, 10 Octombvre.

Rieger corifeul Cechilor din Boemia și membru al delegațiunii se află în Budapesta. „N. W. Tagblatt” scie spune publicului se multe minuni despre bărbatul politic al Cechilor. După „N. W. Tagblatt” steaua lui Taaffe, ar fi în apunere și frênele guvernului austriac are să le ia Rieger. Scopul prezenței lui Rieger la Budapesta așa dară ar mai fi și sondarea, cum s'ar primî în Ungaria venirea lui Rieger la guvernul austriac.

Aceeași foaie spune, că Rieger este învoit, ba ar fi și asigurat pe acei ce au conversat cu dînsul, că el și dacă ar veni la putere ar respecta aspirațiunile naționalității germăne.

„D. Ztg.” de altă parte spune, că Rieger în capitala Ungariei, umblă să mulcomescă pe Maghiari, asigurându-i, că federalismul pus în perspectivă pentru Cislaitania, n'are să se atingă întru nimica de instituțiunile actuale ale Ungariei.

Nu vor fi toate cum le spune „N. W. Tagblatt”. Una însă este învederat, că oamenii cari se interesează de soarta poporului, din care fac parte, caută și află modalități, prin cari după puțină să o amelioroze. Lucru prea firesc dacă prin asociațiunea de idei, într'un timp când toate popoarele de ceva însemnătate, — până și Rutenii — se mișcă și spun în public ce vor — se venim de nou și noi la ideea exprimată cu vre-o câțiva numeri mai nainte, la ideea unei conferențe.

Alegătorii de naționalitatea noastră din părțile ardelen, ungureno, și bănățene ar trebui să cugete serios la o modalitate cum ar fi să se realizeze această idee. Aceiași ar trebui să cugete serios la bărbății căror se le încredințeze realizarea acestei idei, pentru că se și aibă și efectul asteptat.

Este adevărat, că din curenturile câte sînt în pornire în ziua de astăzi în întreaga monarhie austro-ungu-

rească nu scie omul ce va să iesă până în urma urmelor. Însă ca buni politici trebuie să fim pregătiți pentru toate eventualitățile.

În decursul schimbărilor politice de patrusprădece ani încoace, am dis, nu odată, că nu trebuie să ne legăm soarta de sistemele cele schimbăcioase, cari succed unele altora. Noi să avem înaintea de toate interesul nostru național dinaintea ochilor și să căutăm ca acestui interes să-i facem loc ori în care sistem, ca să putem trăi conform demnității convenite unui popor, care fine la individualitatea sa națională.

Cumcă vom da de greutăți nu numai o credem, dară o și scim prea bine. Când n'au dat Românii de greutăți în decursul timpurilor? Am văzut însă și timpuri de acele, unde greutățile prin o conlucrare armonică sau putut, cel puțin în parte, învinge.

Așteptăm așa dară să vedem în timpul cel mai scurt o porneală armonică din toate părțile patriei locuite de Români și sîntem convinși, că acea porneală va fi bine primită de toți concetățenii nostri, cari își iubesc patria în adevăr, și cari nu sînt conduși numai de tendențe suprematisătoare.

Vață dară acei chiamiți ca timpul prețios să nu mai treacă în zadar pentru Români, ca real de apoi să nu fie mai desilusionătoriu decum a fost trecutul.

Revista politică.

Sibiin, în 10 Octombvre.

A venit timpul eară, ca acea instituție, care dă de deosebire — abstracție făcînd adecă de identitatea persoanei monarhului, — espresione comunității Austriei și Ungariei, înțelegem delegațiunile, se și desvolte activitatea lor constituțională. În anul acesta a ajuns rîndul la Budapesta a primi pe delegați. Delegațiunile s'au constituit și și-au ales pe presidenți. În

delegația austriacă s'a ales president contele Coronini și vice-president principele polonez Czartoryski; ear' delegația ungurească a ales president pe Ludovic de Tisza, fratele ministrului și vice-president pe cardinalul și arhiepiscopul Haynald. Problema ce delegațiunile vor avè de resolat, și în anul acesta nu este chiar plăcută, căci și în anul acesta budgetul ministeriului de resbioiu arată un plus de pretensiuni față cu budgetul anului trecut. Ministrul de resbioiu cere 109,767,824 florini, adecă cu 8,710,978 mai mult ca pentru anul 1880. Va să dîcă înarmăm meru, ne pregătîm pentru eventualități serioase.

Situația esternă în adevăr este destul de încercată, deoarece cestiunea orientală în loc de a se delatura sau și numai simplifica se complică pe di ce merge. „Provincial-Korrespondenz”, organul personal al principelui Bismarck ne spune (do 20 Octombvre n.): „Nu există nici un motiv de a ne îndoi despre serioasa voință a Porții, a executat hotărîrea cestiunei Duleignului. Se poate aștepta că Poarta să valideze efectiv autoritatea sa, delaturînd fără amănere obstacolele locale, ce s'ar opune împlinirii promisiunii sale.” Însă în același timp o scire din Skutari (do 20 Octombvre n.) comunică următoarele: „Avansamentul lui Hodo-bey la rangul de brigadier caracterizează starea de astăzi a situațiunei. Deși Riza-pașa a împărțit listigilor albanezi hotărîrea, sultanului amenințându-i cu măsuri serioase, acia totuși nu voiese a ceda Muntenegrului Duleignul fără luptă”. Hodo-pașa vrea să încerce a liniști spiritele; dar' distingearea sa din partea pașahului Albanezii o interpretează ca o îndemnare a stării în opoșiția lor față cu pretențiunile muntenegrene.

În Franția după espulsiunea Iesuțiilor au ajuns și celelalte congregațiuni catolice pe lista proscripției, ce în zilele din urmă s'a

severșit cu toată energia, spărgîndu-se chiar porțile monăstirilor și alungându-se „părinții” de acolo.

Din Italia se signalizează o crisă ministerială.

Domnul României după reînțoarcerea sa de la Rusciuc va merge în tabăra dela Roman; și mai târziu va cerceta pe principele Sêrbiei în Belgrad.

Prefața lui Kossuth

la edițiunea franceză a memoriilor sale din exsil.

(1. Urmaro).

În „Constituirea naționalităților” Kossuth nu vede decăt un isvor de rîtecîri și încercări de idei, un mijloc pentru promovarea ambițiunilor rusești și a panslavismului, care va provoca un pericol foarte mare pentru libertatea și civilizațiunea Europei.

Naționalitate și națiune sînt două lucruri deosebite. Cea dintîiu e o casualitate etnografică, cea din urmă opera istoriei. Aceeși naționalitate poate fi împărțită în diverse națiuni, pe când o națiune poate consista din diverse naționalități. Această tendență, numită necorect constituirea naționalităților, lucră într'adevăr în două direcțiuni: deoparte pentru a reclama individualitatea politică a acelor popoare, pe care istoria le a fuzestrat cu caracter de națiuni (aceasta tendență s'a ivit în Belgia și în Ungaria), ear de altă parte pentru a restabili unitatea politică a acelor imperii, cari prin distrugere au perdut aceea comunitate a existenței, armonie a progresului treptat și solidaritate a intereselor, cari deosebesc și formează națiunea; ele au cădăt și au devenit simple „noțiuni geografice”. Aceasta tendență s'a ivit în aspirațiunile de unitate a Germănilor în viforul revoluțiunilor din 1848. Aceeși idee a inspirat unirea principatelor dunărene, mai puternic ea ori unde a tras ea atențiunea Europei în Italia, leagănul culturi moderne, unde părțile singuratic cu toată diversitatea factorilor, cu toate împărecherele seculare, tremurau de nerăbdarea de a alunga pe domnul străin și de a căștiga pentru peninsula italiană ce

FOIȚA.

Cum a terminat Bem rolul seu în Transilvania.

(Dintr'o noțiunii dela 1849.)

Bem a avut mai mult noroc cu diplomația din giurul curței vieneze, decăt cu talentul seu strategic. El a putut fi superior numai unui Puchner, dar și acestuia numai când trebuia să fie așa.

Bem era invențios, iubia suprinderele adversariului, pe care prins îl trata cu o umanitate uneori sarsastică, care convenia numai soldaților de rînd și civililor.

După ce a intrat în Sibiin la 11 Martie și a închis Turnul-roșu, a plecat la Brașov.

Brașovul n'a resistat de loc. Promerese o luptă fără scop la Codlea și când era să fie cealaltă pentru a părărea Brașovului, trupele austriace cu 50 de tunuri și cu mica garnisoană rusească au trecut în Muntenia României.

Transilvania, afară de munții apseni și Alba-Iulia era în mîna lui Bem. În stăpînirea aceasta a stat cam trei luni, când Bem printr'o proclamațiune dă de scire și Românilor, că au să vină Rușii. În proclamațiunea Rușii erau înfățișați de inimic comun. Românii împușcați și aruncați prin temnițe, precum și cei din munții apseni, cari stau cu armele în mîna contra lui Bem, erau dostulă dovadă ca să convingă, că este cum se dîcea în proclamațiune.

Proclamațiunea cercula încă între oameni, dar Lüders cu armata rusească încredințată luiși intrase pe la Predeal și Tihuța în Transilvania. Strategul și tacticul Bem a umblat să se joace și cu Lüders cum se jucă cu Puchner. Acum însă era cu totul altă situațiune.

După bătălia dela Sighișoara, în ultimele zile ale lui Iulie n., unde a cădăt generalul rusec Scariatin, Bem își perde urma, Rușii trec alături de dînsul spre Secuime. Bem surprinde Sibiin într'o Duminecă (4 August n.) pe la ameași și după o

luptă de patru oare intră în Sibiin, ca să doarmă peste noapte într'ensul. Aceasta a și fost noaptea cea din urmă, care a durmit-o ca comandant în fruntea unei armate.

Lüders n'a făcut ca Puchner. El n'a umblat mult căutînd după Bem. Temîndu-se de vreme rea îndată ce a vădăt, că numai dă de inimic, s'a întors și el cătră Sibiin. Când a ajuns Bem la Sibiin Lüders era la Mediaș. Dar stafetele lui erau la Vestem, ca se trebuia să se retragă, să nu se retragă mai departe decăt până la Talmaci.

Adouă di, Luni în 5 August n. pe la două oare după meș de noapte, era pe hotarul Surei mari primul despărțămînt de armată rusească, care s'a aședat într'o căldare din-spre Ogna. Mai în același timp a sosit al doilea despărțămînt, care s'a tras spre Hamba. Aproape în făcutul zilei a venit al treilea despărțămînt, care a înaintat până pe înălțimile deasupra șesului Sibiinului și de alături cu Șura mare. Cesti din urmă au avut rolul de a începe cearta cu Ungurii lui Bem. După

vre o trei salve de tun, prin care Rușii deduse Ungurilor de scire, că sînt aci, s'au pus să i aștepte.

Bem cu trupele, care bivnacaseră pe stradele Sibiinului peste noapte și cu cele retrase dela Vestem vine să dea pept cu Rușii.

Era o dimineață de vară senină ca oul. Un soare cald se ridicase pe orizon, când se începură tunetele tunurilor.

Despărțămîntul rusec, care a aviasat pe Unguri despre sosirea lor, a primit lupta. El o a continuat retrăgînduse și fîiînduse afară de distanța proiectilelor, până cădăt trupa lui Bem era înlestată între cele două de mai nainte și între cel cu care la părere avea de a face.

Atunci, la un signal dat, toate trei despărțămîntele caută să se concentreze, se înlepege pe socoteala Ungurilor. Concentrarea s'a severșit. Ea nu mai era bătălie. Era măcelul acelor ce nu se mai scieau orienta și nu mai făceau rezistență. Tunuri, care, steaguri, până și cancelaria, cassa și adjuțanții lui Bem rămîn în mînie

devenise o noțiune geografică, rangul și pozițiunea unui stat unit, liber și independent.

Francia, ori care va fi forma sa de guvernare, rămâne totuși Francia: o națiune mare, a cărei inimă e veșnic deschisă sublimelor idei ce dau directiva în progresul omeneș.

Francia, este adevărat, din părți nu s'a bucurat de libertate sub imperiu, dar credem că admirabila sa vitalitate, care a scăpat țara de nenorocire atât de repede și atât de minunat, i va da și libertatea normală. E de mirat că nici o națiune nu a făcut libertății atâtea serviriuri ca Francia, și ea totuși s'a bucurat mai puțin de libertate. Ea a fost o făclie care lucesce, însă pentru sine rămâne în întunec.

„Non mihi sed lucet.“ Misuniua istorică a Franței a fost și este a fi campionul libertății. Acest instinct al genului național, această misiune națională li s'a impus și guvernelor absolutiste. Acest geniu a s'oprit și lui Napoleon III s'ă tragă sabia pentru libertatea Italiei. Spre nenorocirea sa acest om avea trăsătura caracteristică, că de și voia ceva bine, o voia însă numai pe jumătate. El adoptă un principiu, nu voi însă să primească consecuențele lui logice.

El voia o Italiă ca naționalitate dar nu voia o Italiă ca națiune. Trei sau patru Italie — treacă ducă-se — dar una Italie nu o voia, și după ce se puse în mișcare, se înspăimântă de nevitabilele consecuențe ale succeselor sale și creșu, că le va evita oprindu-se la jumătatea drumului. Cum s'a întâmplat de împăratul nu înțese că simțul național italian, căruia el i dăduse un avânt atât de puternic, nu se va lăsa să fie năbușit, intimidat și oprit, înainte de a și termina Italia opera cea mare a unirii sale, pentru care suferise atât de mult, cum s'a întâmplat, de recunoștința pentru sângele francez vărsat giroae la Magenta și Solferino s'a micșorat, ba mai simicit prin amărășile dureroase dela Villafranca? Cum s'a întâmplat de Imperatul nu înțese că unitatea germană este și trebuie să fie un corolar al celei italiene, pentru că amândou se întemeiau pe aspirațiuni ce isvorău din asemenea isvoare și unitatea în Germania — deși în stare embrională — era înactivată deja prin confederațiunea germană, uniunea vamală și prin amintirea milenară a imperiului german?

Cum s'a întâmplat de Impăratul nu înțese, că acestor nesușine spre unitate ale Germaniei trebuia să li se deschidă un drum? Trebuia creată, togma în interesul Franței, o stare, care să fi deschis unității germane pușința de a se forma nu pe socoteala Franței — cu cucerirea a două provincie, cari de veacuri nu se mai țineau de Germania și a căror inimă, spirit și aspirațiuni se identificaseră cu inima, spiritul și aspirațiunile patriei franceze. Trebuia să se estradeze acestei unități germane acele țeri a le Austriei, cari prin situațiunea lor etnografică, geografică și istorică gravitează și vor gravita neapărat spre Germania, din care a și format o parte și la care se vor reintoarce în ziua, când Austria se va destruce definitiv — acea Austrie asupra căreia din mulți ani Martin Henry și pronunțase verdictul fatal prin cuvintele:

Rușilor. (Bem a scăpat apucând prin păreul din strada turnului, care intră pe sub zidul cetății în cetate).

Remășițele armatei ungurești umpluse șesul Sibiului și Turnișorului. În toate părțile se vedeau fugind soldați ungurești.

Ruși însă nu se mulțămără nici cu victoria aceasta atât de sângesoasă pentru oastea lui Bem. Ei voră să o nimească de tot. De aceea căt ține drumul dintre Turnișor și Cristian artileria rusească, din distanță în distanță, arunca proiectilele în grămadă, ce o adunau cazacii de pe câmp.

Ajunșând la Cristian Unguri lui Bem au dat foc celor două case din față, au umplut vile și pădurea Cristianului și de aci s'au respit mai departe, care pe unde l'a dus ochii.

„Austria nu este națiune!“ Filosofia politică fi poate disputa și îndreptășirea a existența! Noua organizare a Europei ar fi fost identică cu distrugerea acelei aglomerațiuni fără sens, care s'a întemeiat nu atât prin calitățile unei succesiuni feudale cât mai mult prin o lungă serie de usurpațiuni — și momentul, care a înghițit sacral imperiu roman, reclamă și pe acest vampir, care și-a înleștat tare ghiarele în trupul naționalităților mutilate.

Cum s'a întâmplat, de Impăratul nu înțese, că era necondiționat în interesul său să și câștige în Orient, în acea parte a Europei, unde de aproape două veacuri se lucră pentru o străformare a situațiunii politice între oceanul slav și german, să și câștige, țic, un amic credincios, un aliat devotat și anume în persoana unui popor, care e renumit atât prin faptele și jertfele sale, cât și prin cavalerismul simfemintelor sale?

Ah! dacă împăratul ar fi înțese toate aceste, ce rolă sublimă i era rezervată! ce urme putea să lase în istorie și ce amintire în inima acelor națiuni, cari și-ar fi redobândit prin tr'ensul independența! De câte jertfe mari ar fi scăpat pe Francia, câtă rușine și nenorocire ar fi abătut dela sine și dela ai sei!

Căci, de ce avea să se teamă el în cele din urmă? Anglia era dobandită pentru neutralitate, Rusia era pe timpul acela mai mult decât neutrală: era amic guvernului francez; consimțământul său era asigurat pentru ori ce resbioiu, nu numai în interesul Italiei ci chiar și în al Ungariei. Easăngera făcă din ranele ce le primise în resbioiul oriental, era cuprinsă cu reforme interne colosale, cari i făceau cu neputință purtarea unui resbioiu mare. Și chiar Germania, care nu se reculesese încă, a cărei organism militar era departe de perfecțiunea la care ajunsese sub preponderanța prusiană, Germania, a carei rociu de drumuri ferate, pe atunci încă foarte neperfect, nu ar fi oferit puțința unei mobilisări și concentrări uimtoare, care este cel mai eminent factor al puterii sale militare, Germania, care purta încă cătușele vechei confederațiuni, acest isvor pururea nesecat al gelosiei, urei, ce fusese cauza principală a numeroaselor sale dezastru de mai înainte, această Germania: oare putea ea fi intr'adevăr o piedecă serioasă? Ba. Cu atăta mai puțin nu, cu cât Prussia declarase formal că nu se va lăsa să fie țerită într'un resbioiu, dacă Germania nu va fi amenințată. Era o declarațiune aceasta, pentru a cărei sinceritate garanta deja faptul hotărât, că dacă Germania trăgea sabia contra Franței, Rusia se afla pe partea celei din urmă.

Fost'au Impăratul orbit de nu a v'edut toate aceste? Sau doară a fost mai mult o hotărâre a providenții, un moment din marele și tainicele ei mijloace, că Francia a trebuit să sufere cumplitele catastrofe din anul 1870/1, pentru a ajunge în urmă la o situațiune politică durabilă, ce o acceptase marea majoritate a cetățenilor, care oferă libertate și ordine, asigurază progresul fără experimente nerăționale, respectul față cu autoritățile basate pe lege, și care face sfârșit deselor s'gduiri?

Vitiorul este al democrației. Ordinea morală a lumii și are și ea legile sale ca și ordinea materială.

A ajunge dela oligarhie prin monarhie la democrație, adecă la selvguvernamentul poporului întreg — aceasta este acea lege mare, care o prescrie logica istoriei pentru desvoltarea graduală a societății europene. Mașina de vapor, telegrafii, chemia industrială, toate aceste mijloace mari pentru transformarea materiei brute, cari servesc spre înmulțirea și respândirea binelui între oameni: nu sunt ele propagatorii puterii ai principielor de libertate, a progresului, cu un cuvânt democrației?

Marea și puternica republică americană, la a cărei întemeiere Francia a avut o parte atât de considerabilă, este o dovadă, că principul democratic se poate aplica și fără de așa numiți „moderatori“, se împacă pe deplin cu ordinea, corespunde intereselor generale și nu periclitează de loc siguranța, binele economic al poporului.

(Va urma).

Varietăți.

* (Calendarul tipografiei archidieceșane) pe anul 1881 a eșit de sub tipari și se află de v'ndere în tipografia archidieceșană cu prețul de 30 cr.

* (Comitetul Asociațiunei). On. comitet ne trimite spre publicare următoarele: Adunarea generală a asociațiunii transilvane, ce s'a ținut în Turda la 8 August a. c. a decis ca pe o ocaziunea ținerii adunării generale în Sibiui la a. 1881 în 27 August și țilele următoare să se arangeze și o expozițiune națională de agricultură și industrie.

Comitetul Asociațiunei, pentru executarea acelu conclud, și respective pentru punerea în lucrare și realizarea expozițiunei de sub ceștiune, a ales un „comitet de expozițiune“ în persoanele domnilor: Br. D. Ursu, G. Baritiu, I. Popescu, P. Cosma, Vis. Roman, Al. Lebu, Eng. Brote, Dem. Coșșa și Dr. D. P. Barcianu.

Aceasta se aduce la cunoștința publică, și se invită totodată întreaga poporațiune română, ca să participe cu produsele sale de industrie și agromie, în număr cât se poate mai mare la viitoarea expozițiune, a cărei necesitate si folos este de recunoscut. Din ședința comitetului Asociațiunei transilvane.

Sibiui, 18 Septemvre 1880.

Bologa. m. p., Dr. Ios. Iodosiu m. p., secretariu.

* (Societatea „Petru Maior“ în Budapesta.) Dela această on. societate primim următoarele: Societatea literară „Petru Maior“ a junilor români din Budapesta și-a re'nceput activitatea alegându și comitetul pe an. 1880/1 în următorul mod: preș. Georgiu Serbu, deputat dietal; vicepreș. Dr. med. Georgiu Crenicean; secretar Nicolau Mladin, jurist în a. IV; notar Aureliu Oprea și M. Oreșan, jurist a. I; casariu: Emiliu Poruș, tehnic în a. V; controlor Georgiu Vessa, medicin. în a. III; bibliot. Camil de Vieniș Negulescu jur. a. III; redactor la foaia „Rosa cu ghimpi“; Constantin Groza, medicin. a. II. Căru comitet când cerem a i se da loc în prețiuire și iar — profitând de ocaziune — venim a ve mai ruga a aduce publicității și mulțamita-ne profundă marinarilor contribuitori, cari binevoiri a mări — sub decursul vacanței, — „fondul permanent al societății noastre; și anume au donat dñii: G. Popovici, notariu în Aciuva 1 fl.; C. Cordelean, esactor în Buteni 1 fl.; F. Lunca și I. Groza teolog abs. câte 50 cr. Recomandându-ne și pentru venitor în spriginul binefăcător al dneii vstre rămânem cu toată stima

Budapesta la 18 Octomvre 1880.

Dr. G. Crenicean, N. Mlanin, vpres. secretar.

(Elisaveta Doamna României.) În diarul „Figaro“ găsim următorul studiu, țic „Pressa“, relativ la grațioasa noastră Princesă, și pe care cu plăcere i împărțim lectorilor nostri:

Nu voi părăsi Orientul fără a v'eri oferit potretul Princesei României, fiut după natură de o t'neră doamnă din corpul diplomatic.

Princesa reamintesc prin strălucirea frumșeții sale femeile lui Rubens. Este viuă, amabilă, de o sănătata robustă, rișând mult și arătând cu generositate dinții săi, cari sunt cei mai frumoși din lume.

Cu toate aceste, sub această exuberanță de forță și veselie, se ascunde un suflet poetic, extatic, după modelul eroinelor lui Goethe. Salonul unde și primește persoanele intime este un fel de seră, unde sbor în libertate paserile insulelor, cu vii culori. Palmieri, cac-

tus, camelii, tot felul de plante verzi decorează salonul, ridicându-se d'asupra canapelelor rotunde. Un basin, de unde țisnesce apă, dă acestui salon colora orientală. Cărțile lui Lamartine, Schiller, Goethe, Thomas Moore respândite pre mese, sunt neconținut citite și recitate.

Se vede prin aceste nume, că Princesa iubesc poezia în toate limbile.

Ea este asemenea mare musiciană, ca cea mai mare parte din Germania; melodiile lui Schumann și lui Beethoven iau sub degetele ei un farmec visător.

Foarte caritabilă, princesa se ocupă mai cu seamă de sermanii țărani, cărora resbioiu l'a distrus recolta. România a suferit teribil de trecerea trupelor ruse în anul trecut.

Ea a dat în favoarea săracilor un bał, unde toate dămele trebuiau să vină costumate ca țerance.

Ea alese natural costumul național român, ale cărui culori vii, broderii, și salbă, corsagiul roșu, ornat cu fir, îi arăta persoana sau un original și nou aspect.

(Lista viriliștilor) din comitatul Făgărașului fiind statorită de adunarea generală din urmă conține 87 viriliști, între cari cel dintăiu este avocatul Ioan Roman cu o contribuțiune de 796 fl. 50 cr. și cel de pe urmă Nicolae Șerban cu o contribuțiune de 73 fl. 47 cr. v. a.

* (Necrolog.) Iosif Fulep, comerciant în Tergul-Mureșului ca conșoț Alexandru ca fiu, Ecatarina, mar. Leontin Pop, jude la trib. reg. în Cluj, fiul și ficele acesteia și Elena ca fice: Elisabeta, mar. Ioan Csato, tăbăcariu; Maria mar. Iosif Gerendi, jude la trib. reg. în Deva și Sofia, mar. Demetriu Man, comerciant în Tergul Mureșului, ca surori, fi, ficele și nepoții acestora: Daniil și Georgiu Moldovan, ca veri; Iuliana Fulep, mar. veduva Gramma, Anna Fulep, mar. Pop și Beniamin Fulep ca cumnați, fii și ficele acestora cu inima sfășiată de durere anunță, că prea iubita conșoată, cea mai bună mamă, credincioasă și iubitoare soră, mătușă și cumnată, modelul de virtuțile casnice și familiare Anna Fulep născ. Deac, în etate de 60 ani și 40 ani a furcetei căsătorii, în urma unui morb scurt, a încetat din viață. Remășițele păm'ntesci dela locuința ginerului seu Leontin Pop din strada promenadi Nr. 5. Mercuri, în 20 Octomvre a. c. la 3 oare d. m. după îndeplinirea rugăciunilor s'au dus la gara din Cluj, de unde pe calea ferată s'au transportat la Tergul-Mureșului și acolo Joi, în 21 Oct. la 3 oare d. m. s'au înmormântat în santeremul gr. cat. Fie'i țerina ușoară și memoria eternă.

* (Regularea Oltului.) Comitatul Făgărașului în adunarea sa generală din Octomvre a adresat cătră guvern o petiție cu rugarea, a incușința suma de 120,000 fl. spre acoperirea cheltuielilor recerute cu lucrurile preparative precum este planul, trassarea atc. pentru regularea Oltului. Oamenii se țic, că sunt de bună credință, că guvernul le va incușința cererea av'nd și statul un mare interes la regularea Oltului.

* (Calea ferată vicinală) a Brașovului este deja trassata până la Sângiorz și cu săptămăna viitoare se încep lucrurile pe linia cătră K. Oșorheiu, cari dela 25 Oct. n. incloz vor fi conduse de 2 ingineri.

* (Deputatul Bela Perczel), care din pricina datorilor mari și multe a fugit în America, a ajuns pe o corabie sudamericană în serviciul unui Kellner superior și a unui purtător de bucate cari, precum țic „Fuggtenség“ sunt mulțamiti cu purtarea deputatului servitor de Kellneri.

(Kossuth și Bem). Serbarea lui Bem a dat prilej la serbarea și a lui Kossuth. La banchetul festiv din Mureș-Oșorhei al treilea toast fu dedicat lui Kossuth și în Buda Pesta serbarea, arangiată pentru desvôlirea statuei lui Bem s'a sferșit cu un „sê trăească Kossuth!“

* (Viorele în Octomvrie). Din Oraștie se scrie la „S. D. Tagblatt“ din Sibiu, că acolo în grădini cu o poziție mai favorabilă au crescut foarte multe viorele și se vând în buchete mărișoare ca primăvara.

* (Deputațiunea polonă) trimisă la Mureș-Oșorhei pentru asistare la festivitatea lui Bem ținută în Dumineca trecută la reînțoarcerea ei către casă fu primită la gara din Cluj sêrbătorește de un public foarte numeros și binevențat de ascultătorii de drepturi Gesza Dezsi. Magistratul din Cluj a signat comitetului de primire 100 fl în numele cetății pentru acoperirea cheltuielilor de primire.

PARTEA ȘTIINȚIFICĂ ȘI LITERARĂ.

Studiul religiunii în scoalele noastre.

(2 Urmare).

II.

Recunoscând cauza răului, carea crește pre și ce merge, numai voința sinceră sê nu lipsească, și răul se poate de o cam dată împedea în progresare, și cu timpul stêrpi.

Ear dacă voim serios sê aflăm metodel cel mai practic pentru propunerea religiunii în scoalele primare, trebuie sê ne ridicăm mai pre sus de preocupățiunile, susceptibilitățile și pasiunile, cu cari în timpul mai proaspet s'a ventilat această delicată și prea importantă chestiune.

Metodul, carele singur ne-ar pute duce la scop, este cuprins după noi în însuși scopul studiului religiunii.

Scopul studiului religiunii în scoalele primare trebuie sê fie îndoit: a face ca elevii sê devină cu timpul a) oameni religioși morali și b) creștini luminați.

1. Partea primă și de căpetenie din scopul, ce trebuie sê urmărească studiul religiunii în scoalele primare este: religiozitatea și moralitatea.

Religiozitatea și moralitatea nu se dobândesc prin învățarea religiunii. Căci poate cine-va sê fi învățat toate substituțiile științei teologice, fără ca sê fi și om religios. Ea se însușește numai prin desvôltarea simțului religios și moral.

Simțul religios și moral se poate desvôlta earăși numai și numai prin stimulare.

Stimularea simțului religios se poate îndeplini numai prin exemple din viața omenească.

Aceste exemple s'ar pute reduce la trei soiuri: *intuițiunea lucrărilor religioase și morale, istorisirile despre lucrări religioase și morale, și tipuri caracteristice din viața religioasă și morală.*

a) *Intuițiunea lucrărilor religioase morale începe în casa părintească și se continuă în scoala prin rugăciune și cântare, ordine și curățenie, și mai pre sus de toate prin ținuta esemplantă a învățătorului, cari toate îndeamnă pe elev spre imitare — exemplă trahunt.*

Dar lucrările religioase și morale din casa părintească nu se petrec sub privirile învățătorului. Din astă cauză ele nu se pot discuta în special, ci se pot lua în considerare numai la anumite ocazii binevenite, și în mod mai general. — Învățătorul ar fi deci necesitat a se mărgini la lucrările reli-

gioase și morale din viața școlară. Aceste însă nu sânt așa de bogate în cât din trînsel se se poată desvôlta simțul religios și moral în mod omnilateral.

Din această cauză învățătorul trebuie sê recurgă la intuițiuni mijlocite, la istorisiri.

b) *Istorisirile* despre lucrări religioase și morale au asupra băutului aproape aceeași influență, pre carea o are intuițiunea nemijlocită. Căci, dacă istorisirea espune cu evidență aceea ce în un cas anumit a făcut un om bun, elevul pătrunde cu ușurătate partea bună și se îndeamnă spre imitare.

Fiind chiemarea învățătorului a face ca elevul sê învețe a cugeta și lucra bine; exemplele despre lucrări bune au cu mult mai mare valoare, de cât acele, cari descriu răul. Exemplele cari descriu răul, față cu prunci cei mici trebuiesc evitate cu îngrigire. (Ca model ne poate servi Christos în necomparabilele sale asemănări, în cari descrie fapta bună).

Valoarea acestor istorisiri atârna singur dela cuprins și formă. Este apoi cu totul indiferent că aceea ce se istorisesc, este o întêmplare adevărată s'au o ficțiune. În casul din urmă însă istorisirea trebuie sê fie în privința probabilității mai pre sus de ori ce îndoială, așa încât elevul la nici un cas sê nu poată sta în cumpănă despre adevărul ei. (Model în această privință ne pot servi earăși asemănările lui Iisus din Evangelii). Tot așa de indiferent este, că scoasă e istorisirea din Biblie s'au din viața de toate țiilele. Căci este vorba numai de stimularea simțului religios și moral. De sine se înțelege însă că dacă în Biblie aflăm istorisiri tot așa de bune ca și cele din viața practică — avem sê preferim pe cele din Biblie.

c) Pre când intuițiunea și istorisirea lucrărilor religioase și morale au de scop în linia primă a desvôlta simțul religios-moral, pre atunci *Tipurile caracteristice din viața religioasă și morală* au în linia primă scopul de a întări religiozitatea și a forma caracterul religios-moral. Aceste tipuri, cari cuprind biografii de ale oamenilor, cari prin viața lor religioasă-morală servesc de model, sânt mai cu anevoie de înțeles de cât istorisirile despre fapte concrete. Aceasta provine de acolo, că ele înfățișează un șir de evenimente, cari adese se condiționează.

Având elevul sê pătrundă valoarea faptelor sêvrșite, ca sêși poată propune a cugeta și lucra așa cum a cugetat și lucrat acela despre carele i s'a vorbit: elevul trebuie sê aibă o deprindere oare care de a cugeta și combina. Prin urmare spre a înțelege tipurile caracteristice, elevul trebuie sê fie pregătut prin istorisiri despre fapte concrete singurate.

În tractarea tipurilor acestora caracteristice ficțiunea nu este permisă. Biblia și istoria bisericească ne dă în această privință material foarte bogat.

De aceste tipuri caracteristice, tot cu privire la scopul religiunii are sê se încopie tractarea momentelor mai însemnate din istoria bisericească, în special din istoria bisericii naționale.

2. A doua parte din scopul ce trebuie sê urmărească studiul religiunii este: a face din elev un *bun și luminat creștin*, va sê dăca a nezul într'acolo ca elevul, terminând anii școlari, sê fie în chiar cu credințele lui religioase: sê scie ce crede și pentru ce crede el așa și nu altmintea, sê-și scie da însuș seama despre temeinicia religiunii lui. Această parte nu se mai poate tracta numai prin istorisiri, ci trebuie sê recurgem la carte, la Catechism. Dar, dacă recurgem la carte, apoi cartea trebuie sê

fie acomodată priceerei și limbei elevului. Căci dacă elevului nu' este iertat sê învețe nimic fără ca sê și judece însuși și sê priceapă, apoi această lege trebuie sê aibă valoare și în Catechism, al cărui material și așa este greu desult, dacă nu prea greu pentru elevii până la 12 ani, și carele, ori cum ne-am sbuciuma nu se poate preda de cât în mod abstract. Dogmele nu se pot concretiza, dar pentru aceea nu se pot elimina din scoalele noastre primare, câtă vreme nu sântem îndiferenți față cu religiunea noastră ortodoxă.*

De aci se vede cât de mult trebuie sê cerem de la un Catechism, carele ar face pretensiunea sê fie numai în câțva bun.

Trecând preste greutățile metodelui și limbei, un manual prea compendios este necorespunzătoru tocmai pentru voluminositatea sa; unu, carele ar fracta materialul prea pe scurt, bună oară numai unii anumiți Articuli ai Simvolului, și numai în câte 2—3 cuvinte, nu poate fi corespunzătoru pentru manciata sa. Un bun manual trebuie sê espună întregul material de credință și moral, dar pe scurt, hotărît, și în limbajul ușor al băieților de școală.

**

La întrebarea cum sê se împartă materialul din studiul religiunii: din cele de până aci, respunsul este foarte simplu: priceperea elevilor este normativă. Prin urmare împărțirea materialului are sê se facă așa ca sê înceapă cu ce este mai ușor și sê se continue treptat cu ce este mai puțin ușor sau mai greu.

a) În scoalele primare. Învățătorul din religiune în scoalele primare, la cari se presupune un curs de 6 ani (dela al 6—12 an al etăței), s'ar grupa mai natural în modul următoriu:

Anul I: prelângă intuițiunea nemijlocită și cele mai ușoare rugăciuni: istorisiri ușoare despre lucrări religioase și morale; apoi în mod intuitiv: despre Ddeu în comparare cu părinții elevilor — tată al tuturor, bun, înțelept, puternic, a tot știutoriu etc.

Anul II: continuarea cu istorisiri despre lucrări religioase și morale; repetirea rugăciunilor învățate în anul premers, dar însoțite de scurte explicări, apoi învățarea altora noue. (nu din „Bucoavnă“). Continuarea instrucțiunii intuitive despre Ddeu. Unele trăsături din viața lui Christos, puse în legătură cu anumite serbători (Nascere, Botez, Înviere).

Anul III: Tipuri caracteristice din viața religioasă și morală, scoase din Testamentul vechiu și nou (istoria biblică). Despre viața lui Iisus Christos și învățăturile lui mai ușoare.

Anul IV: Tipuri caracteristice din

* Adevărat că frații din România nu par a fi prea scrupuloși în această privință. După „Programa studiilor din scoalele primare rurale“ și cea „din scoalele primare urbane de băieți“ amândouă publicate în „Școlă română“ din 26 August a. c. Nr. 22, studiul religiunii se propune în chipul următoriu:

Clasa I. Rugăciuni învățate pre din afară (după cum este și planul din instrucțiunea de care am amintit).

Clasa II. Ceteșia și nararea bucițiilor din vechiul testament din cartea de lectură.

Clasa III. Ceteșia și nararea bucițiilor din noul testament din cartea de lectură.

Clasa IV. Catechism: datoriile omului către Ddeu, către sine cu regule de igienă, către deapropoie seu și către patrie, drepturile și datoriile cetățeanului.

Un plan mai raționalist de cât acesta nici raționalistii din Tübingen și Jena nu și-ar fi putut pofii pentru scoalele protestante din Germania.

Protestanții conservativi ar protesta contra unui învățământ al religiunii, în care sê nu fie amintire de credință, carea constituie baza și sufletul religiunii: în România ortodoxă oamenii doritori de reforme liberale s'au emancipat și de această credință. Causese și efectele nu se sânt necunoscute.

viața religioasă și morală scoase din istoria bisericească. Momentele mai însemnate din istoria bisericească — special națională. Ceteșia și explicarea partilor celor mai ușoare din Evangelii.*

Anul V: Catechismul — partea dogmatică. Repetirea istoriei bisericești cu amplificări. Continuarea cu ceteșia și explicarea Evangelierilor.

Anul VI: Catechismul — partea etică, cu completarea rugăciunilor (din Bucoavnă). Din Biblie se pot lua în considerare și unii Psalmi mai instructivi. Înțelepciunea și Pildele lui Solomon împreună cu Iisus fiul lui Sirach. Elementele din constituțiunea bisericești (stat. org.).

b) *În scoalele elementare sau capitale cu 4 clase:*

Clasa I materialul din anul I și II al scoalei primare.

Clasa II materialul din anul III și al IV al scoalei primare

Clasa III — anul V din scoala primară.

Clasa IV — anul VI din scoala primară.

c) Trecând la scoalele medii, gimnasii sau licee, după noi mai corespunzător ar fi ca și aci sê se purceadă după aceleși principii ca și în scoalele primare și elementare, propunându-se în clasele inferioare istoria, ca mai ușoară, iar în cele superioare: dogmatica, etică și constituțiunea bisericești, ca mai grea și mai anevoioasă de pătruns.

Materialul l'am grupa în modul următoriu:

Clasa I. Sem. I: Momentele mai însemnate din istoria biblică a Testam. vechiu; sem. II. Istoria biblică a Testam. nou și istoria bisericească până la sferșitul veacului I creștinesc. Toate aceste în trînsă legătură cu geografia.

Clasa II. După repetirea istoriei din veacul I: Istoria bisericească în momentele ei mai însemnate până pela 500 (sferșitul perioadei de aur a bisericești).

Clasa III. Dela an 500: momentele mai însemnate din istoria bisericească până la Reformațiune.

Clasa IV. Dela Reformațiune până la 1810 cu specială privire la istoria bisericești naționale.

Clasa V. După repetirea istoriei percurse în clasele I-IV istoria bisericești naționale din timpul nou — pe larg.

Clasa VI. Catechismul (amplificat pe baza celui din scoalele primare) partea dogmatică.

Clasa VII. Catechismul — partea etică.

Clasa VIII. Dreptul canonic cu statutul organic.

d) În institutetele pedagogice (preparandii, scoli normale).

Ori ce plan, cât de genial, n'are nici o valoare câtă vreme nu se află cine s'el escute. Tot astfel e și cu planul desvôltat cu privire la scoalele primare: Până atunci, până când în institutetele noastre de pregătire nu se va propune fiitorilor învățătorii studiul religiunii din punct de vedere metodic, în zădar vom cere dela învățătorii noștri sê ne deo interese după un capital ce nu li l'am dat și n'au de unde s'el aibă.

Presupunând deci că „istoria bisericească“, ce se propune pedagogilor noștri le-ar fi cunoscută din gimnasiu; tot asemenea și „Mărturisirea ortodoxă“ din „Catechism“: studiul religiunii s'ar propune cu adevărat folos fiitorilor învățătorii:

În anul I: Metodul propunerii religiunii în cei dintâi 4 ani ai scoalei primare, sau cele două clase prime

* Până aci sê nu uităm, că elevului nu este iertat a'î da în mână carte specială de religiune. Ce învață în decurs de 4 ani de școală învață numai din graiul viu al învățătorului, și pe baza legendarului, carele are sê fie cu considerare și la studiul religiunii.

